

ΜΙΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

«Ακτινογραφία» της Θεσσαλίας

Του Σωτήρη Ζαχαριά

Μία ενδιαφέρουσα και λίαν κατατοπιστική περιγραφή της Θεσσαλίας (ως παρόν και ως προοπτική) περιέχεται στην εισήγηση που προσφάτως κατάθεσε το Κέντρο Προγραμματισμού και Ερευνών (ΚΕΠΕ) στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Πρόκειται ουσιαστικά για μία «ακτινογραφία» της περιφέρειας που εξεκολλούθει να «αναπτύσσεται» με μεγαλύτερη ταχύτητα απ' ό,τι ο μέσος όρος της χώρας - η οποία χρησιμοποιήθηκε για να υποστηρίξει τις προτάσεις της ελληνικής κυβέρνησης προς την Κοινότητα σχετικά με το που και πώς πρέπει να κατευθυνθούν οι χρηματοδοτήσεις που θα προκύψουν από το νέο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ.).

Η εισήγηση του ΚΕΠΕ παρουσιάζει την υφιστάμενη κατάσταση και τις μεγάλες - όπως τις χαρακτηρίζει - δυνατότητες της Θεσσαλίας (συγκρίνοντας πάντα τα στοιχεία με τον μέσο όρο της χώρας) καταθέτει τεκμηριωμένες προτάσεις και προσαρτάει να προσεγγίσει την εικόνα που θα έχει διαμορφωθεί (τουλάχιστον την επόμενη) στην περιφέρειά μας το 1999, όταν θα ολοκληρωθεί το νέο Κ.Π.Σ.

Αξιοσημείωτη είναι η διάσταση που δίνει στην εισήγηση του το ΚΕΠΕ για την Θεσσαλία. Την χειρίζεται σαν έναν ενιαίο χώρο, προσπαθεί να συνθέσει τα πλεονεκτήματα κάθε επιμέρους νομού ή επαρχίας για να προκύψει η περιφέρεια που συνολικά σχεδιάζεται να προχωρήσει στους ορίζοντες του μέλλοντος. Μελετώντας πάντα προσεκτικά το παρόν. Και σ' αυτό το τελευταίο συνίσταται ίσως η ιδιαιτερότητα της εισήγησης του ΚΕΠΕ. Οι συγκεκριμένοι πλήθος στατιστικών στοιχείων που δημιουργούν το υπόβαθρο για εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Και όλα αυτά σε μία αρκετά εκλαϊκευμένη παρουσίαση...

- Οι πληθυσμιακές τάσεις και οι εντυπωσιακές αλλαγές στους τομείς της απασχόλησης.
- Η πορεία των επενδύσεων και το καιά κεφαλήν εισόδημα των Θεσσαλών
- Οι θετικές προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη

ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται θετικές αλλαγές στην τομεακή διάρθρωση της οικονομίας της Θεσσαλίας. Τα ποσοστά απασχόλησης στον πρωτογενή (γεωργία), δευτερογενή (βιομηχανία) και τριτογενή (υπηρεσίες) τομείς από 48%, 24% και 28% το 1981 έγιναν αντίστοιχα 40%, 20% και 40% το 1989.

τιπες που απορρέουν από μία προώσα διαδικασία αναδιάρθρωσης: Βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας, μικρομεσαίες επιχειρήσεις έντασης εργασίας και υψηλής εξειδίκευσης και παράλληλα χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες και υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις. Μία από τις αφετηρίες είναι ο αυξανόμενος ρόλος της ποιότητας περιβαλλοντικής και ζωής σαν παράγοντας χωροθέτησης. Ειδικότερα για τις νεότερες δραστηριότητες που έχουν ανάγκη ειδικευμένο εκπαιδευμένο προσωπικό. Με βάση τις εξελίξεις αυτές, οι πραγματικές προοπτικές για την ανάπτυξη των ελληνικών περιφερειών, και ειδικότερα της Θεσσαλίας, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου είναι δύο: **Αφενός οι δραστηριότητες που χωροθετούνται στο μεσογειακό τόξο, και αφετέρου η εντατική εκσυγχρονισμένη γεωργία και ο τουρισμός.** Οι επιλογές του νέου ΚΠΣ, θα πρέπει να προωθούν τις δραστηριότητες αυτές, υποστηρίζοντας τους παραγόντες που αναφέρθηκαν παραπάνω **να γίνουν αναγκαίοι για τη χωροθέτησή τους.**

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ συνηγορεί

Οσον αφορά τις γενικές οικονομικές εξελίξεις, η Θεσσαλία αναπτύσσεται ταχύτερα από ότι η ελληνική οικονομία στο σύνολό της και, παρόλο που υστερεί σε σύγκριση με το μέσο εθνικό όρο σε βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες, τενει γρήγορα να τους φθάσει.

Ειδικότερα όσον αφορά το Αμφιτερο Περιφερειακό Πράσινο (Α.Π.Π.) κατά κεφαλή στη Θεσσαλία, ενώ κατά το 1970 ήταν ίσο με το 75% του μέσου όρου για το σύνολο της χώρας, το 1989 έγινε ίσο με το 91,1%. Ανάλογη είναι η εξέλιξη του κατά κεφαλή διαθέσιμου ιδιωτικού εισοδήματος: Με δείκτη 100 για το σύνολο της χώρας, η Θεσσαλία το 1989 είχε δείκτη 85,2.

Οσον αφορά τις γενικές οικονομικές εξελίξεις, η Θεσσαλία αναπτύσσεται ταχύτερα από ότι η ελληνική οικονομία στο σύνολό της και, παρόλο που υστερεί σε σύγκριση με το μέσο εθνικό όρο σε βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες, τενει γρήγορα να τους φθάσει.

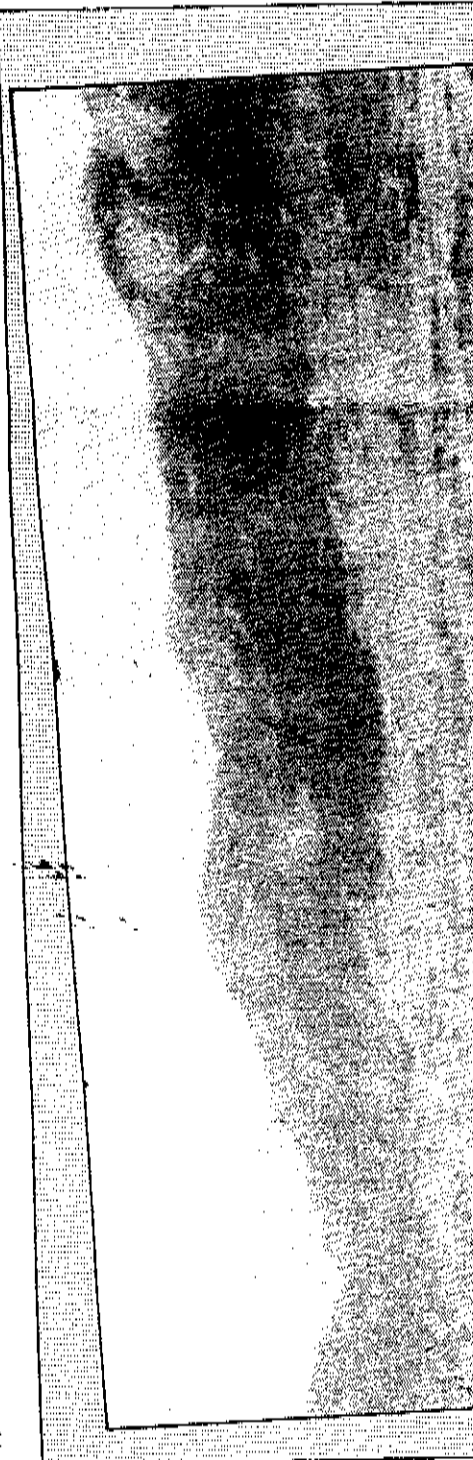
προς τις διαρθρωτικές ολοκληρωμένες παρεμβάσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Ένας τρίτος σημαντικός εξωγενής παράγοντας είναι οι εξελίξεις στα Βαλκάνια και οι αυξημένες δυσχέρειες συγκοινωνιακής σύνδεσης με τη δυτική Ευρώπη μέσω της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Απαόφευκτα αυτό οδηγεί σε αναβάθμιση της σημασίας της διασύνδεσης μέσω Ηγουμενίτσας (και γενικά δυτικής Ελλάδας) πράγμα που επινεύεται αύξηση της σημασίας της διασύνδεσης μεταξύ δυτικής Ελλάδας και Θεσσαλίας. Παράλληλα, ενδεχομένως αποκτά νέα σημασία η σύνδεση Βόλου - Συρίας, το ζήτημα όμως απαιτεί ειδική διερεύνηση.

ΘΕΜΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΛΠΙΔΟΦΟΡΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο τομέας της γεωργίας παρά τη μείωση της απασχόλησης σ' αυτόν, δεν παρουσιάζει συμπτώματα κρίσης. Η κατά κεφαλή σχετική παραγωγική καταπαράμεινε σταθερή ενώ **υπάρχει αύξηση της απόλυτης παραγωγικής ικανότητας** (πριόν ανά ασχολούμενο). Κατά μέγιστο λόγο αυτό ισχύει για το δυναμικότερο τμήμα του τομέα αυτού την εντατική αρδευόμενη γεωργία.

Η αποδοτικότητα συνδιδάζεται με αύξηση της κατά κεφαλήν παραγωγικότητας σε σχετικά και απολυτά μεγέθη. Πρόκειται αυτώντας για μία διαδικασία που είναι θετική: **Φαίνεται ότι οι θετικές εργασίες, που χάνονται σφαιρικών προβληματικές μονάδες, ενώ οι μονάδες, που επιβιώνουν, διατηρούν καλή θέση από άποψη παραγωγικότητας και κατ' επέκταση ανταγωνιστικότητας.**

Αντίθετα, μείωση της σχετικής παραγωγικότητας παρατηρείται στον τομέα των υπηρεσιών. Βέβαια, αν ληφθούν υπόψη τα απόλυτα μεγέθη, αυτό που προκύπτει, είναι μία σε γενικές γραμμές σταθερότητα του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Είναι σαφές πάντως, ότι ο τριτογενής τομέας έχει περιθώρια βελτίωσης των επιδόσεών του, κάτι που...

ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΘΕΤΙΚΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Ο πληθυσμός της Θεσσαλίας αυξήθηκε κατά τη δεκαετία 1981 - 1991 κατά 5,1% φθάνοντας τους 731.230 κατοίκους. Η πληθυσμιακή αύξηση της περιφέρειας παραμένει ουσιαστικά σταθερή σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία (+5,2%), ενώ η εθνική αύξηση μειώθηκε σημαντικά (από +11,1% στην περίοδο 1971 - 1981 σε +5,4% στην περίοδο 1981 - 1991). Συγκριτικά, επομένως, οι πληθυσμιακές τάσεις στη Θεσσαλία είναι θετικές.

Στο αποτέλεσμα αυτό συμβάλλουν πιθανόν και τα μεταναστευτικά ρεύματα, δεδομένου ότι υπάρχουν ενδείξεις περιφερειακής παλινδυστης. Σε νομαρχιακό επίπεδο παρατηρείται αύξηση και στους 4 νομούς της περιφέρειας (νομοί Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας και Τρικάλων) για πρώτη φορά στην μεταπολεμική περίοδο. Επιπλέον, παρατηρείται ταχύτερος ρυθμός αύξησης (διαφορά μεταβολής του πληθυσμού μεταξύ 1971 - 1981 και 1981 - 1991) στους νομούς της δυτικής Θεσσαλίας, εκεί δηλαδή που υπάρχουν τα εντονότερα αναπτυξιακά προβλήματα. Κατά συνέπεια, νομαρχιακών ανισοτήτων όσον αφορά την πληθυσμιακή βάση. Ωστόσο ενδονομαρχιακά εξακολουθούν να υπάρχουν θύλακες πληθυσμιακής συρρικνώσης στις ορεινές περιοχές.

Αύξηση πληθυσμού παρατηρείται και στις 4 μεγάλες πόλεις της περιφέρειας. Σε σύγκριση με το μέσο όρο της χώρας, εξάλλου το ποσοστό αστικοποίησης της περιφέρειας υπολείπεται (58,9% και 42,5% αντίστοιχώς). Αν ωστόσο ληφθεί υπόψη το μεγάλο θάρος της Αθήνας που οδηγεί σε διόγκωση του εθνικού δείκτη, η αστικοποίηση στη Θεσσαλία είναι για τα ελληνικά δεδομένα αρκετά υψηλή. Συνολικά, τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν ένδειξη αστικού δυναμισμού, κάτι που συνιστά και σημαντικό αναπτυξιακό πλεονέκτημα, ιδίως αν ληφθούν υπόψη οι πρόσφατες τάσεις στον κοινοτικό χώρο, με την επανένταξη του αναπτυξιακού ρόλου των πόλεων, τόσο των μεγάλων όσο και της μεσαίων - μικρομεσαίων. Παρόλα αυτά, όμως, οι εξελίξεις αυτές συνεπάγονται και αυξανόμενες ανάγκες σε τεχνική υποδομή, κοινωνικό εξοπλισμό και ρυθμιστικές παρεμβάσεις στον πολεοδομικό χώρο. (Παραβάσεις στα πεδία, ρυθμίσεις του χώρου, αστικών αναπλάσεων και εξοπλισμού στους τομείς υγείας και πολιτισμού με στόχο την διατήρηση και την βελτίωση της ποιότητας ζωής).

δεν υπάρχουν σημαντικές αναστροφές των τάσεων, κάτι που όμως δεν φαίνεται πιθανό ιδίως για το πρώτο μισό της δεκαετίας. Τα ποσοστά απασχόλησης στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα από 40%, 20% και 40% το 1989, γίνονται αντίστοιχα 32%, 17% και 51% το 1999.

Οι προοπτικές αυτές συνεπάγονται αλλαγές και νέες σημαντικές ανάγκες σε διάφορα επίπεδα: Αγορά εργασίας (και ακ' ακολουθίαν ανάγκες επιμόρφωσης για τη διεκδίκηση της αλλαγής τομέα), εγκατάλειψη οριστικής γεωργικής γης (και κατ' ακολουθίαν πιέσεις στο περιβάλλον και ορεινές - προβληματικές ζώνες) ενίσχυση της αστικοποίησης (και συνεπώς αύξηση αναγκών αστικού εξοπλισμού) κ.λ.π.

Παρόλα αυτά με τους σχηματισμούς στην τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι **παρατηρείται στην περιφέρεια ποσοστιαία μείωση του ενεργού πληθυσμού** στο σύνολο του, από 42% το 1981 σε 38% το 1991, δηλαδή μεταβολή -4%, τη στιγμή που το σύνολο της χώρας υπάρχει αντιστοίχη αύξηση κατά +0,9%. Παραμένει επομένως επίκαιρη η ανάγκη ενίσχυσης του ρυθμού

η περιφέρεια είχε δείκτη 82,3 το 1971, 90,8 το 1981 και 92,9 το 1987. Ωστόσο, σε σύγκριση με κοινοτικά αναπτυξιακά μεγέθη, η Θεσσαλία (όπως και το σύνολο των ελληνικών περιφερειών) εξακολουθεί να καθυστερεί σημαντικά και κατατάσσεται σαφώς στις πιο μειονεκτικές περιοχές των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Όσον αφορά τις δημόσιες επενδύσεις, και ειδικότερα το περιφερειακά καταναγόμενο πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων και επενδύσεων ΔΕΚΟ, η Θεσσαλία απορρόφησε στην περίοδο 1981 - 1990 114.031 δισ. δρχ. (τιμές 1989) ή 4,2% του μέγθους αυτού στο σύνολο της χώρας. Σε κατά κεφαλή ετήσια βάση το ποσό αυτό αναλογεί σε 155.944 δρχ./κάτοικο, που κατά τάσεις την περιφέρεια στην 10η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών ταξινομημένων κατά φθίνουσα τάξη. Είναι σαφές ότι από την άποψη αυτή υπάρχουν περιθώρια αύξησης της συμμετοχής της Θεσσαλίας στις δημόσιες επενδύσεις, ιδίως αν ληφθούν υπόψη η πολλαπλασιαστικότητα των επενδύσεων στην περιφέρεια, η **υψηλή απορροφητικότητα**

προτεραιότητα σε παρεμβάσεις άμεσης και υψίστης απόδοσης. Από τομεακή άποψη: το μισό των επενδύσεων του νόμου 1282/82 κατευθύνθηκε στη βιομηχανία, όπως και στο σύνολο της χώρας. Η συμμετοχή της περιφέρειας στις επενδύσεις στη γεωργία ήταν, αντίθετα, διπλάσια αυτής του συνόλου της χώρας, ενώ αντίθετα χαμηλότερη κατά το ήμισυ ήταν η συμμετοχή των επενδύσεων στον τριτογενή. Η διάβρωση αυτή αντικατοπτρίζει σαφώς τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά έμμεσα από τους επενδυτές. Ωστόσο, μία ενεργητική αναπτυξιακή πολιτική πρέπει να λάβει υπόψη της και τη δυνατότητα ανάπτυξης κλάδων, που δεν στερούνται πόρων αλλά ενδεχομενώς απαιτούν κάποιες υποστηρικτικές παρεμβάσεις...

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΓΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις στη Θεσσαλία θα παίξουν και εξωγενείς παράγοντες. Στο Μεσογειακό Τοξο Ανάπτυξης, (συμπεριλαμβανομένου του βορειοευρωπαϊκού) που εκτείνεται από τη βόρεια Ισπανία, μέσω της νότιας Γαλλίας έως την βόρεια Ιταλία, αναπτύσσονται νέες δραστηριό-

νιστά έναν δεύτερο μείζονα εξωελληνικό παράγοντα που θα επιρρέσει τις εξελίξεις στην περιφέρεια. Η αναθεωρημένη κοινή αγροτική πολιτική συνεπάγεται σημαντικές μεταβολές στη λειτουργία του αγροτικού τομέα και στα αγροτικά εισοδήματα. Γενικά, η κυρίαρχη τάση είναι να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στους μηχανισμούς της αγοράς και στην ανταγωνιστικότητα. Επομένως πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη σημασία τόσο στο ζήτημα μείωσης του κόστους παραγωγής και εμπορίας όσο και στο ζήτημα στροφής των καλλιεργειών σε προϊόντα και ποικιλίες που έχουν ή θα έχουν ζήτηση. Παρόλα αυτά, οι προβλέψεις για στρεμματικές μειώσεις ενώ των περιθωριακών, ορεινών κουλτivated, με συνέπειες τις αυξημένες πιέσεις τόσο στον πληθυσμό των προβληματικών (κυρίως ενδο - νομαρχιακής κλίμακας) ζωνών όσο και στο περιβάλλον (απόλυση εδαφών κ.λ.π.).

Πέρα, εξάλλου από την αναθεώρηση της ΚΑΠ καθ' εαυτήν, πρέπει να ληφθεί υπόψη, για τον αγροτικό τομέα, η στροφή της Κοινότητας από τη στήριξη των αγορών και από τις τομεακές και κλαδικές δράσεις

πραγματοποιούνται τον χώρο εργαζόμενο προϊόντος. Είναι σαφές πάντως, ότι ο τριτογενής τομέας έχει περιθώρια βελτίωσης των επιδόσεών του, κάτι που γίνεται αναγκαίο, αν ληφθεί υπόψη, ότι από απόφαση ποσοστών απασχόλησης θα καταλαχούσα δεκαετίας καθορά την πρώτη θέση μεταξύ του συνόλου των τομέων. Πρέπει να επισημανθεί δέξια, ότι ο τομέας των υπηρεσιών είναι και εξαγωγή ανομοιογενής και ενδέχεται, οι επιμέρους κλάδοι του να παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές δυναμισμού. Ωστόσο, μέχρι σήμερα ο τριτογενής τομέας στην Θεσσαλία περιορίζεται στις δραστηριότητες του εμπορίου και του τουρισμού ενώ οι διαφοροποιημένες του σύγχρονου τύπου δραστηριότητες όπως παροχή υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, έρευνα, ανώτατη εκπαίδευση, χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες πληροφορικής κ.λ.π. δεν έχουν αναπτυχθεί παρά ελάχιστα.

Συνολικά κατά τη δεκαετία του '90 η ανάπτυξη της Θεσσαλίας θα συνεχίσει να είναι ταχύτερη από εκείνη της χώρας, τουλάχιστον αρχικώς. Στο μέτρο, όμως που η οικονομική δομή της περιφέρειας θα πλησιάζει περισσότερο προς εκείνη της χώρας, και οι ρυθμοί μεταβολής, θα τείνουν να εξομαλυνθούν, πρέπει να σημειωθεί, ότι ήδη η θεσσαλική οικονομία θρίσκει σε στενή αλληλεξάρτηση με το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, λόγω θέσεως και με αυτή εντείνεται.

Αυτό σημαίνει ότι στο άμεσο μέλλον οι εξελίξεις στη Θεσσαλία θα επιρρέζονται έντονα από τις εξελίξεις στο σύνολο της χώρας, ιδίως όσον αφορά τα βασικά μακροοικονομικά δεδομένα (πληθωρισμός, επιτόκια, δαπάνες απελευθέρωσης των αγορών) και τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης. Ωστόσο, η προοπτική αυτή δεν είναι περιραιοτική, όσον αφορά τις δραστηριότητες στις οποίες υπάρχει σοβαρό συγκριτικό πλεονέκτημα στη Θεσσαλία, εφόσον συντελεστούν αναπτυξιακές παρεμβάσεις, που θα δημιουργήσουν πρόσθετες εξωτερικές οικονομίες. Εμφανής σχετική προοπτική είναι η ανάπτυξη της εντατικής αρδευόμενης καλλιεργειών, καθώς και ορισμένων συμπληρωματικών μεταποιητικών δραστηριοτήτων της σε συνδυασμό με την **εκτροφή του Αχελώου**. Στα πλαίσια αυτά θα απαιτηθούν σημαντικές παρεμβάσεις στο επίπεδο της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας στη διεθνή αγορά. Περιθώρια υπάρχουν και σε ορισμένους κλάδους της μεταποιητικής και του τομέ των υπηρεσιών.